

Filmprojekt "FLICKAN & HAVET "

- Anteckningar kring en filminspelning 1977-

Sommaren 1977 genomförde en grupp av medlemmar från Sollentuna Filmklubb ett filmprojekt med titeln "Flickan och Havet". Denna lilla sammanställning är ett försök att dokumentera de erfarenheter vi gjorde i samband med inspelningen.

Det hela började under våren. Peter Karthe hade läst en novell av Sten Andersson och fått en idé till en film. På klubbmötet den 14/4 presenterades novellen för medlemmarna och en filmgrupp bestående av 6 intresserade bildades.

Nu gällde det att översätta novellen till bildspråk och vi började utarbeta ett grovt filmmanus. Oväsentligheter ströks ur novellen och olika filmsekvenser skisserades. Vid tävlingen Svensk Smalfilm 77 som hade hållits tidigare i våras i Stockholm, blev vi informerade om Filmverkstans verksamhet och vi beslöt att undersöka möjligheterna att söka bidrag för detta projekt. Nu visade det sig, att det var lättare sagt än gjort att få hjälp av Filmverkstan. Man tyckte om idén, men var osäkra på om vi skulle klara av att göra filmen. Vi var några stycken som besökte Filmverkstan en eftermiddag, filmmanuset diskuterades och vi visade prov på tidigare produktioner, men man krävde ett komplett filmmanus innan något beslut kunde tas, vilket var mer än vad vi ansåg oss kunna prestera på detta stadium. Ytterligare komplikationer var att en mängd utrustning nyligen hade stulits, samt att ekonomin var skral i slutet av anslagsperioden. Hur som helst, allt verkade så onödigt komplicerat, så vi beslöt att genomföra filmen med egna resurser på S8, för att inte bli alltför låsta tids- -och regimässigt.

För att öka kvaliteten på rollprestationerna, kontaktades Hilde Resch, som leder en amatörteaterverksamhet i Sollentuna under ABF:s regi och hon valde ut de personer som skulle passa för de tre rollerna: fadern, modern och adoptivdottern. I slutet av april sammanträffade vi för första gången med Hildes "filmskådespelare", för övrigt samma dag som vi hämtade ut vår importerade perfobandspelare från Tyskland, vilken skulle komma att ställas på prov under filminspelningen. Fadern i filmen skulle spelas av Rune Lindohf, modern av Elisabet Enlund och flickan av Marita Tirén. En lämplig inspelningsplats i skärgården måste återfinnas. Idealet var en äldre fastighet vid någon större vik eller fjärd, helst med en egen liten sandstrand.

Vi hade avvaktat med färdigställandet av filmmanuset tills vi hade sett inspelningsplatsen. I början av juni åkte så hela gänget till ett ställe på Djurö., som Hilde kände till. Huset ägdes av en äldre man och det låg mycket riktigt vid vatten, vi hade obegränsad tillgång till ström från en intilliggande fastighet och utemiljön skulle kunna passa för vår film. Vi saknade däremot den där riktigt fina sandstranden, sovrummet och lämpligt flickrum, som också hörde till de krav vi ställde på platsen. Däremot verkade det som om vi skulle kunna få tillbringa de två dagar vi planerade att inspelningen skulle ta här och var beredda att anpassa manuset något efter resurserna. En kort provinspelning gjordes och vi återvände hem för att börja planera.

Vilka var "vi" i filmteamet? Förutom skådespelarna med Hilde Resch som personinstruktör, bestod gänget av Peter Karthe filmregi, Göran Wedholm filmfoto, Jan-Erik Lundberg B-foto, Mats Brunberg ljudtekniker och ansvarig för att perfoband-spelaren "synkade" med kameran, Ulf Rohlin B-ljud och slutligen Edvin Svensson filmteknisk hjälp som belysning, ström m.m.

Med inspelningsplatsen i minnet utarbetades så ett tagningsschema av filmens inledning. De övriga partierna skulle få "ge sig själv" vid inspelningen, genom ett visst mått av improvisation. Vi sammanträffade med Hilde, Rune, Elisabet och Marita igen, för att gemensamt se provfilmen, men framför allt att fastställa de inspelningsdagar vi beräknade skulle behövas. Det visade sig att semestrar skulle begränsa inspelningen till perioden mellan midsommar och näst sista veckan i juli, vilket var något snävt med tanke på eventuella omtagningsmöjligheter. Två inspelningsdagar och en reservdag bestämdes.

Midsommarveckan blev hektisk av flera anledningar. Allting måste skaffas fram i god tid till tagningarna i slutet av helgen. Vi måste vara garderade mot att ingen del av utrustningen skulle klicka. Motgång nr ett inträffade emellertid mitt upp i allt: mannen som ägde fastigheten på Djurö, drabbades tråkigt nog av en hjärnblödning och det var länge ovisst om vi skulle kunna filma redan samma söndag. Beskedet vi erhöll var negativt och inspelningsplatsen hade nu flugit sin kos, mitt under midsommarveckan. Peter lyckades dock ragga upp en villa i Upplands Väsby, som vi fritt kunde disponera under söndagen för en del av inomhustagningarna.

Första dagen

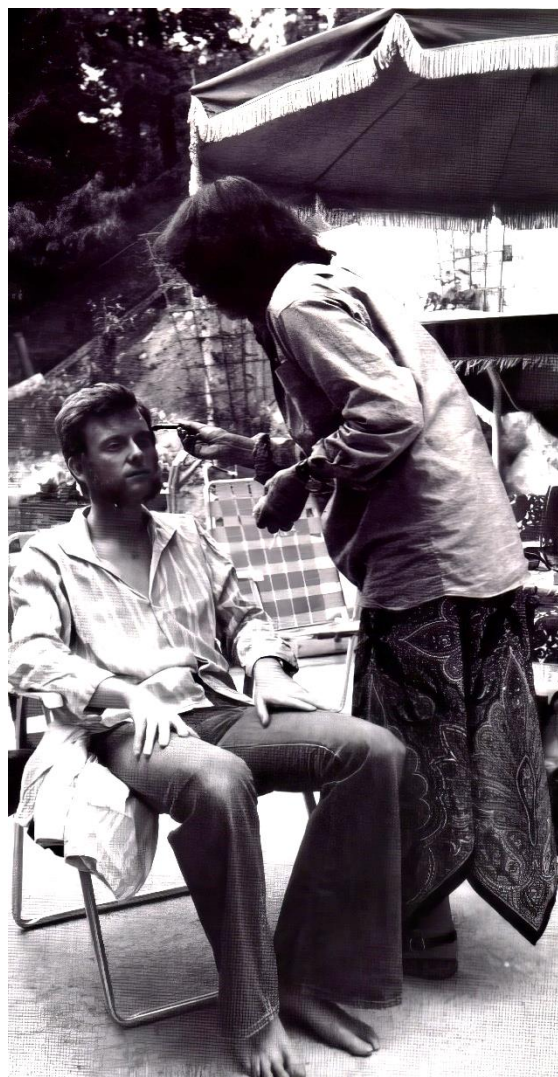
Tidigt på söndagsmorgonen den 26 juni samlades filmteamet ute vid villan. Skådespelarna skulle komma först någon timme senare och vi hade lite tid på oss till förberedelserna. I källaren till villan fanns en liten mekanisk verkstad, så tillgången till ström var obegränsad, vilket kändes skönt. Inget problem med proppar här.

Vår utrustning bestod av en Beaulieu 4008 ZM II filmkamera, som hade blimpats ordentligt med en hemmagjord blimp. Via en modifierad Erlsongivare för en impuls per bild, var kameran förbunden med perfobandspelaren Bröker 4200 MOS Stereo, som i detta fall arbetade med S8-perfo. Kameran styrde bandspelaren fullständigt.

Klappa användes för varje scen, för att ljudbandet skulle kunna läggas synkront med filmen vid redigeringen.

På mikrofonbomen hade en Sennheiser MD 421 placerats. Den matades via en mikrofonförstärkare i syfte att minska bruset från bandspelarens ingångsförstärkare och öka känsligheten hos den annars något tungdrivna dynamiska mikrofonen.

De scener vi började med utspelades i makarnas sovrum på kvällen. För att få exponeringsvärde på den lågkänsliga KA-40 filmen använde vi 5x500 Watt, huvudsakligen i form av indirekt belysning. Tre 1000 Watts halogen var riktade i taket, en 1 500 Watts lampa belyste hela scenen och två 500 Watts innerförspeglade lampor var placerade framför reflexskivor ovanför varje sängplats.

Rune åldras tio år genom Hildes sminkning.

Rummet blev mycket jämnt belyst, men detta kanske förtog något av nattkänslan. Hur man skall placera lamporna kan ju diskuteras så här efteråt. Belysning är ett svårt kapitel för amatörfilmare och oftast får man se "blekansikten" som struttar omkring i illa ljussatta sekvenser. Att göra belysningen så jämn som möjligt, för att ta ned skarpa kontraster och skuggor, ansåg vi vara ett sätt att höja kvaliteten. Punktbelysning av spotlights och en känsligare film hade förstås varit idealet, men.

För att något kompensera ljusflödet underexponerade vi hela tagningen med -1 bländarsteg. Effekten av denna åtgärd är dock knappt märkbar, då KA 40-filmen är otroligt tolerant mot underexponeringar.

Filmningen gick bra, med undantag av några malörer i början. De första tagningarna bestod av scenlängder på dryga minuten och inledningen av den första blev förstörd p.g.a. en skällande hund. Scenen togs om och 50 sek in ringde någon på dörrklockan. Därefter tycktes allt flyta bra, trots att det blev varmare och varmare i det trånga sovrummet. Man borde nog ha bodyguards runt inspelningsplatsen när tagningar pågår. Något att ta upp i nästa års bidragsansökning?

Andra dagen

Peter, regissör

Nästa åtgärd gällde nu att få tag i det flickrum som utseendemässigt kunde passa in på skärgårdsmiljön. En lägenhet var otänkbar med sina moderna fönsterkarmar. Kravet var spröjsade fönster som återfinns på äldre hus. Vi ställde oss själva frågan: vad är det som skiljer en 17-årig flickas rum från andra rum? Vi fann att det egentligen inte borde vara något speciellt, så när som på mindre smådetaljer. Med denna utgångspunkt gjorde vi om ett vardagsrum hemma hos mig. Möbler flyttades, tavlor togs ned, affisch sattes upp och sakta växte novellens ljusa flickrum fram.

Inspelning skedde en strålande fin sommarlördag i början av juli. Utvändigt bekläddes rummets två fönster med stora Wratten 85-filter, för att vi inte skulle få blåstick på filmen av det inträngande solljuset. Invändigt använde vi liksom första dagen 5 x 500 Watt som indirekt ljus. Det ljusa flickrummet var nu mer eller mindre ett faktum. Vi underexponerade konstant med -1 bländarsteg för att färgen skulle bli något fylligare.

Tagningsschemat som tidigare utarbetats för detta parti, skulle nu visa sig föråldrat, då detta var baserat på den först planerade inspelningsplatsen. Filminspelningen kom nu i fortsättningen att genomföras utan något egentligt tagningsschema, vilket stundtals stötte på komplikationer inom filmteamet.

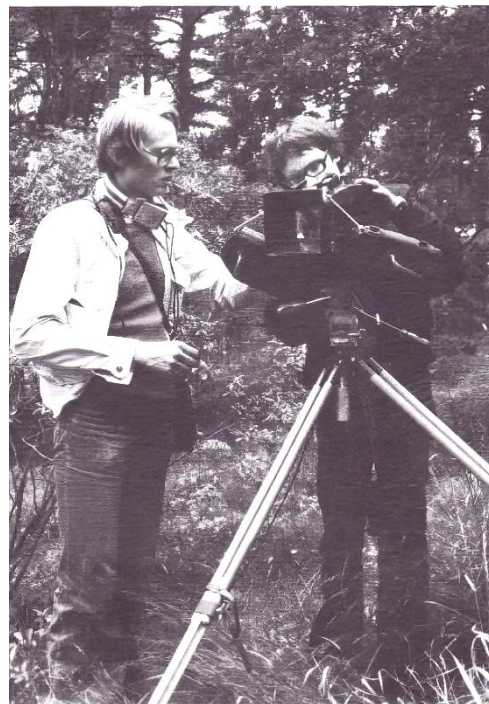
Tredje dagen

Inomhustagningarna var nu klara och såg bra ut. Utomhustagningarna närmade sig. Var skulle vi återfinna den sökta skärgårdsmiljön? Det blev ingen annan råd än att åka ut och leta efter platsen, då tiden närmade sig inspelningsdatum och alla försök via bekanta och bekantas bekanta hittills varit fruktlösa. Med ett knippe båtsportskort i handen åkte Peter och jag ut mot

Waxholmstrakten en lördagseftermiddag. Vid Karlsudd, strax innan Vaxholm, visade sjökorten en hel del fastigheter liggande vid vattnet och här smög vi omkring i det våta gräset i hållregnet och letade efter sandstranden (det är ont om sådana i Stockholms skärgård), samtidigt som Björn Borg spelade en avgörande match i tv från Wimbledon. Detta distraherade förmodligen innehavarna av det hus vi till slut fann lämpligt och underlättade alla gånger lånet av deras tomt för inspelningen.

Dagen för inspelningen var sedan länge inringad. Vi hade för övrigt bara två söndagar att välja på. Marita skulle lagom hinna hem från tåggluffandet och Rune skulle börja sin semester. Inspelningsdagen närmade sig. Hopp om hyggligt väder till helgen tycktes uteslutet. Lika bra var nog det, bara det inte regnade. Filmen skulle vinna på det.

Den andra stora motgången blev ett faktum. Ingenting hördes av från Marita. Hade hon glömt bort att vi skulle filma nu på söndag? Ända fram till på lördag kväll väntade vi, men för att inte hela filmprojektet skulle riskera att spricka, blev vi nu tvungna att med några timmars varsel finna en ny flicka till rollen som Anna. Det blev Hilde som fick tag i Lotta Oljelund & inspelningen dagen därpå var räddad. Till saken hörde emellertid att Marita faktiskt kom hem natten till söndagen, men trodde att allt var inställt på grund av vädret.

Synkroniseringsproblem under uppsegling. Mats och Göran kontrollerar kamerahastighet.

Söndagen den 17 juli var gråmulen och trist och det började regna lätt på vägen ut mot Karlsudd. Stämningen var i botten. I skydd av paraplyer fick utrustningen monteras upp. Det kyliga vädret drog snabbt ur ackumulatorerna i kamera och bandspelare. För att undvika spänningsfall, var vi mycket noggranna med att byta dessa redan efter ett par tre rullar film. Stundtals hade vi lite problem med motorbåtar på farleden utanför inspelningsplatsen. För att minska dessa störande ljud byttes den ganska vittupptagande 421:an mot en mer riktad mikrofon, också en Sennheiser, men en 802:a elektret med supercardioid karakteristik. Problemet med båtarna minskade och vi slapp alltför långa väntetider i arbetet.

En ordentlig eftermiddagsåskskur med ihållande regn satte definitivt stopp för vidare filmning denna tredje dag, en dag då ingenting riktigt ville klaffa. Allt tog längre tid än planerat och vi hann långt ifrån det vi tänkt oss.

Fjärde dagen

Det här var den sista dagen vi kunde räkna med att använda Rune på en sex-sju veckor. Tidsschemat vi lagt upp tidigare skulle ej hålla. Reservdagen hade redan förbrukats och ännu fanns många scener att ta. Dessbättre hade vi "tur" med vädret. Regn och blåst räddade tagningarna från förra söndagen. Dagens tagningar gällde först och främst Lotta i rullstolen och scenerna skulle tas på en liten badstrand i närheten av huset, som fick bli vår sandstrand. Vi behövde knappast riskera att få problem med soldyrkare, denna otäcka sommarsöndag.

Alla var inställda på att idag skulle "det" göras och denna inställning underlättade definitivt filmningen. Allt flöt bra. För att få någon fristad från regnet, som piskade på utifrån fjärden, spände vi upp en stor presenning mellan taken på våra tre bilar. I denna provisoriska boning kunde vi åtnjuta den medhavda matsäcken och montera filmutrustningen. Att överhuvudtaget fundera på ljudupptagning denna dag var ett hån, men kamerablampen fungerade utmärkt som regnskydd. Exponeringsvärde var det aldrig tal om. Vi låg konstant flera bländarsteg under full glugg, men tack vare Kodachromes tolerans, blev tagningarna trots allt lyckade.

Filmning i kamp mot vädrets makter

Att rulla en rullstol på sandstrand visade sig vara lättare sagt än gjort. De små framhjulena grävde sig ned i sanden och stolen tippade ideligen framåt. Vi konstaterade att Lotta omöjligt själv kunde manövrera rullstolen, utan kameravinklarna fick väljas så att den som drog eller sköt på ej syntes i bild. En eloge till Lotta som utan att klaga, satt genomblöt i rullstolen långa perioder.

Efter att ha avverkat tagningarna vid sandstranden, återstod nu några kompletterande scener vid huset och det blev till att besvära Hellströms igen. Inne på den lummiga tomten var bristen av tillräckligt exponeringsljus något mer besvärande. För närbilder av Elisabet prövade vi med några vita kartongskivor som reflektorer av himmelsljuset och det var förbluffande att se hur pass mycket nytta detta enkla hjälpmedel gjorde. Sådana reflektorer är även användbara när solen skiner och om man vill lätta upp t.ex. skuggpartiet i ett ansikte.

Av den här dagen lärde man sig verkligen, att det finns inget väder som är för dåligt att filma i, om man bara kan skydda utrustningen. Den tekniska kvaliteten blir dessutom fullt acceptabel, även med de långsamma filmer som står till buds på S8-området, om kameragluggen har någorlunda kvalité.

Femte dagen

Framför oss hade vi nu ett av de svåraste partierna på filmen, som Filmverkstan tvivlade på att vi skulle klara av. Händelsen skulle utspelas på natten. Vi hade diskuterat innan huruvida man skulle filma på natten med elljus eller på dagen med underexponering. Det första alternativet föll på att det inte skulle se realistiskt ut samt att det både var svårt och farligt att filma med lampor vid vatten. Vi valde således underexponering & experimenterade en hel del med att få fram den rätta nattstämningen. Första ingrediensen var ett blåfilter av tätaste sort, typ Wratten 80A, för att ge bilderna en blåaktig ton liknande Skymningstimmen. Därefter gällde det att underexponera ett antal steg. Hur många?

Vad händer med Kodachrome 40 om man underexponerar ett steg? Två steg? Tre steg? Svar: egentligen inget. Först vid mellan 4 - 5 bländarstegs underexponering kommer den riktiga mörkereffekten.

Filminspelning denna sista dag gick av stapeln en solig och varm söndag i början av augusti. Sommaren hade återvänt och vädret var väntat. Filmteamet hade emellertid hunnit decimerats med en man då Edvin beslutat sig för att hoppa av, men det mesta av inspelningen var redan avverkat.

Vi hade länge sökt en plats där vi i fred kunde få göra inspelningen och via Hilde uppenbarade sig en liten ö i trakten av Gustavsberg, dit man endast kunde komma genom en ca tio minuter lång båttur. Ön var obebodd, kvar fanns endast några rivningshotade snickarglada sekelskifteshus, påminnande om en svunnen tid och miljö. Vi fann här den plats vi sökte och alla var samlade, så när som på Rune.

Då tagningarna inte krävde något ljud, kunde vi koncentrera oss på kameran. Två oblimpade Beaulieu ZM II-kameror kördes parallellt, med resp. 5 stegs underexponering. Vi upptäckte att dessa kameror är lite kluriga när det gäller att ställa in exponeringsmätaren, om man följer de markeringar som finns vid filmkänslighetsskalan. För KA 40 gav 5 steg under ett filmkänslighetsvärde av drygt 250 ASA, vilket är mer än två steg fel. Det enda raka var att strunta i skalans värden och göra intrimningen mot en neutral bakgrund via bländarringen. Kameran med 5 stegs underexponering låg ibland och tangerade den minsta bländaröppningen, trots ett mörkt blåfilter och halverad exponeringstid. Observera att ljusinsläpp från sökaren också kan påverka exponeringsmätaren, när filmkänsligheten är så här pass högt ställd. Nu efteråt kan man konstatera att ca 4 stegs underexponering är helt perfekt och man bör nog ej gå ytterligare under.

Så var tagningarna slutförda och alla kände sig nog vid denna tidpunkt tämligen belåtna på det hela. Nu gällde det att börja synklägga och redigera tjugo rullar film.

Textfilmning

Det sista som nu behövdes var texten till filmen. Då jag är av den åsikten att text skall finnas i filmen och inte utanför, blev det alltså aktuellt med någon form av dubbelexponering. Havet skulle utgöra bakgrund, för övrigt det enda stället på filmen där vi har riktig havskänning. Enligt kartor verkade Grisslehamn norr om Norrtälje att vara det närmaste stället, där man hade ren havsutsikt från land.

Dagen efter tagningen vid Gustavsberg for så Göran och jag upp till Grisslehamn och mycket riktigt, vi hittade ett verkligt passande ställe. Texttagningen gick i huvudsak till på följande sätt: textavsnitten bestod av vita gnuggbokstäver som hade monterats på svarta kartongark. Dessa lades på klipporna för avfilmning. Vi använde en Beaulieu 4008 ZM II, som är lätt att backspola med.

1. Texten filmas först. Man måste då se till att filmen ej spolats upp i kassetten, för då går den ju ej att returspola tack vare Kodaks idiotkassett.
2. Texten bör inte framträda förrän det gått några sekunder in på scenen. Man kör då t.ex. 100 rutor med sektorslutaren stängd.
3. Därefter filmas textpartiet under 200-500 rutor inkl., toningar, beroende på hur mycket text man har.
4. Filmen backas i kameran. Se upp för ljusinsläpp från sökaren.
5. Spärren för filmens upplindning i kassetten frigörs och det är bara att filma den bakgrund man valt.

Exponeringen är ett kinkigt kapitel och efter diverse misslyckanden har jag kommit fram till följande tumregler, som vi nu praktiserade i Grisslehamn:

TEXTEN - Vare sig lampa eller solen används som belysning bör texten överexponeras 1 steg. Man utgår då från det värde som erhålls om ett vitt papper läggs över det svarta pappret. I solsken, 25 ÅSA och 24 b/s hamnar man troligen på bl. 16. Justera så ett steg över, dvs. till bl. 11 i detta fall. Skulle man utgå från det värde som det svarta kartongarket ger, får man en slöja över hela bilden när texten framträder mot bakgrunden.

BAKGRUND - Bakgrunden underexponeras -1 steg, beroende på hur den är belyst. Man bör eftersträva mörkare bakgrunder utan för stora kontraster. I vårt fall hade vi havet, men havet innehåller mycket gråtoner även en klar dag och ett blåfilter av samma typ som för nattfilmningen, framhävde den blå färgen och himlen blev inte längre vit i horisonten, som den annars lätt blir. Texten stod nu tydlig och klar mot havet.

Till sist kan det sägas att man erhåller bäst resultat om det gått ett par meter in på kassetten och högst fram till ungefär mitten av denna. Reservkassetter bör alltid finnas till hands. Har man otur kan kassetten trilskas ordentligt.

Slutord

Anteckningarna blev till slut ganska maffiga. Ofta blir själva inspelningen i sig en egen story att minnas och se tillbaka på. Då en del tid kan förflyta mellan varje inspelningstillfälle, skadar det nog inte att dokumentera de erfarenheter som görs. Det är av misstagen man lär sig och ingen film litteratur i världen kan relatera den personliga erfarenheten. Till slut har man då förhoppningsvis arbetat bort alla de olägenheter som irriterar och stör filmarbetet, för så länge det är fråga om en hobby, vill vi ju också ha roligt!

Om någon till äventyrs har orkat läsa så här långt efter denna djupdykning, kunde de vara av intresse att försöka sammanfatta de viktigaste erfarenheter vi gjorde. Eftersom ingen annan i filmgruppen kommer till tals, får följande endast svara mot mina egna personliga åsikter.

- Den obestridligt viktigaste erfarenheten gäller inte tekniska aspekter, utan den förmån vi har haft i att få arbeta med en teatergrupp. Filmningen har getts helt nya dimensioner som berikat filmskapandet. Vi måste emellertid lära oss hur en teatergrupp arbetar, annars uppstår lätt konfliktsituationer vid filmningen och det är vi knappast betjänta av.
- Planera inspelningen noggrant. Lämna inget åt slumpen. Besök helst inspelningsplatsen och försök se var kameran skall placeras. Det kan kanske kännas hämmande på det fria skapandet, men jag tror att när man är så pass många inblandade som vi var, måste alla veta vad som skall hända. Meningen med hobbyn måste ju vara att alla aktivt skall delta.
- Och så problemet med inspelningsplatsen. Vi sökte med ljus och lykta efter ett idealställe där allt fanns samlat på en och samma plats. Nu hittar man väldigt sällan sådana ställen och har man tur att göra det, kan följden ofta bli eftergifter av något slag med hänsyn till ställets ägare. Vi använde fem olika inspelningsplatser, sex med texten, och filmen vann definitivt på detta, även om det resulterade i betydligt mer arbete för de inblandade.
- Vi har också haft förmånen att använda S8-perfo vid inspelningen för första gången, som innebär ett stort steg framåt på S8-området. Möjligheten finns nu även för amatörer att enkelt göra filmer med läppsynkront ljud utan den kostsamma omvägen över pilotton. Utrustningen har fungerat bra fränsett vissa inkörningsproblem och synken ligger perfekt. Ljudkvaliteten är dessutom mycket bra, trots den låga bandhastigheten på 10,2 cm/s vid 24 b/s.
- En annan viktig aspekt är inspelningskostnaderna. Innan projekt dras i gång bör man noggrant gå igenom de ekonomiska frågorna, om avsikten är att kostnaderna skall fördelas lika bland gruppens medlemmar.

Sollentuna 1978-01-01
Mats Brunberg

Filmgänget

Från vänster Ulf Rohlin, dottern Lotta Oljelund, pappan Rune Lindohf. Personregi: Hilde Resch. Regi: Peter Karthe. Mamman: Elisabet Enlund. Mats Brunberg, Göran Wedholm och Edvin Svensson. *Jan-Erik Lundberg saknas här.*

FLICKAN OCH HAVET

Super 8, 5 min, 1978

En grupp på sex filmamatörer från Sollentuna Filmklubb har i samarbete med en lokal teatergrupp filmatiserat Sten Anderssons novell med samma titel. Inspelning gjordes sommaren 1977 i Stockholms skärgård och tog sex dagar i anspråk. Filmen blev topplacerad i den svenska amatörfilmtävlingen 1978 och har även i sin engelskspråkiga version nått bra placeringar i Finland och England. Budskap i filmen:

Vi har en märklig och stark drift att överföra våra egna värderingar på andra människor och förväntar oss att de skall reagera i enlighet med våra egna uppfattningar om vad som är rätt och riktigt.

Sollentuna Filmklubb

Flickan och Havet

Efter en roman av Sten Andersson

